EL POU de la gallina
Revista manresana d'informació i opinió

Temes del Pou | Francesc Comas, Ferran Sardans, Jordi Sardans | Actualitzat el 02/04/2019 a les 19:19

La importància de recuperar espais de memòria

TEMA DEL MES. Refugis en defensa de la població civil pels bombardejos franquistes del 1938-39, sobretot els de la Renaixença i la plaça d'Europa; el magatzem tancat de la plaça de la Reforma amb escuts i pedres gòtiques valuoses del segle XIV; el museu i arxiu de la Seu o l'habilitació dels Panyos, la fàbrica tèxtil més antiga de l'estat espanyol, són algunes de les propostes perquè els ciutadans puguin gaudir de nous espais públics visitables. Completen el reportatge l'actualització dels noms dels carrers, el manteniment d'algunes plaques i expressions manresanes antigues.

El 1937 es va fer un cens que deia que Manresa tenia 205 refugis antiaeris, molts d'ells en cases particulars, que podien acollir en total més de 26.000 persones. L'historiador Pere Gasol matisa que «al cap de poc, al gener d'aquell any, se'n van descartar bastants, perquè a les cases, segons el pes de la bomba, es podia col·lapsar l'edifici i quedar la gent enterrada dins». Tot i així, se'n van construir al sector de les Escodines i Sant Bartomeu. Segurament, els més representatius són els dels carrers del Balç, Sobrerroca, plaça Major, Fàbrica Nova, Puigterrà, Magatzems Jorba, la Florinda, la Pirelli -ara només en queda un senzill forat- i el dels Ferrocarrils Catalans a Viladordis. Manresa va ser pionera a Catalunya en la construcció de refugis i en la defensa de la població civil, malgrat els problemes econòmics, l'escassetat de material i de mà d'obra.

Segons Gasol, a Manresa hi va haver dos bombardejos a finals de la guerra: un el 21 desembre de 1938, amb 33 morts, «sobretot per la inconsciència dels manresans, que no es creien el que passava». La realitat és que es van llançar bombes de manera indiscriminada, que van causar víctimes sobre la població civil, sobretot al centre de la ciutat. Se'n té constància a la plaça de Sant Ignasi, al carrer de Guimerà (La Creadora), Alcalde Armengou, Barreres, Sant Miquel, etc. Un altre, va ser el del 19 de gener de 1939, amb 2 víctimes mortals, «cinc dies abans que entressin els franquistes a la ciutat, per atemorir la població i demostrar qui eren el vencedor i el vençut».

La Junta de Defensa Passiva va recomanar mesures preventives com ara que en sentir el senyal d'alarma -un toc llarg de sirena- la gent acudís al refugi més immediat i no s'estigués al carrer. En aquest cas, calia estirar-se a terra amb les mans al clatell, amb un tronc a la boca per evitar els efectes de les ones expansives. Al cap de poc, es va prohibir utilitzar gas, tret de l'hora de dinar i de sopar, es va limitar la llum de l'interior dels habitatges, es va reduir l'energia elèctrica a les vies públiques i només es podia circular amb els llums de ciutat, per evitar ser reconeguts pels avions durant la nit.

Pere Gasol explica que la majoria de la població creia que Manresa no seria bombardejada: «El xiulet de les sirenes prevenint un possible bombardeig era habitual aquells dies, tant que al final la gent no en feia cas», recorda, i insisteix que «això va fer que el 21 de desembre del 1938 hi haguessin 33 víctimes mortals». L'Alemanya de Hitler i la Itàlia de Mussolini van posar aquesta nova arma al servei del seu aliat, el general Franco, i d'aquesta manera van poder provar l'aviació abans de la Segona Guerra Mundial. Segons l'historiador, «es tractava de fer arribar la guerra a la població civil, no solament de causar el màxim possible de destrucció física i material, sinó també d'aconseguir la seva anul·lació psicològica». Si volem filar prim, encara n'hi hauria un altre: el dia 23 de gener de 1939, quan, segons explicita l'exèrcit franquista, una de les seves esquadres va bombardejar «posicions enemigues al sud de Manresa», just el dia abans de l'ocupació de la ciutat.

Apropar els refugis a la ciutadania

El 26 d'agost del 2014 es va mostrar, dins la Manresa Desconeguda, on es refugiava la població

durant els bombardejos dels avions franquistes. El recorregut convidava a visitar els refugis de la plaça d'Europa, Sant Domènec i la Renaixença. Va ser un èxit de participació, amb més de 600 assistents, indicador clar que «la història, la cultura i el patrimoni» desperten interès entre els ciutadans, com afirma Gasol. Cada any s'obren per la Festa Major tres refugis antiaeris: el de l'antic parc de bombers de la plaça d'Europa, el que queda del de Sant Domènec i el del grup escolar la Renaixença, que és el més impressionant i més ben conservat dels tres. Núria Uró, nascuda el 1927 a Manresa, recorda que «quan tocaven les sirenes corríem amb una trena a la boca des d'allà fins a casa, al carrer de les Piques, i fèiem servir el que hi teníem». La Núria assenyala que «anava a col·legi a la Renaixença durant el temps de la guerra civil» i valora positivament que el refugi «es pugui visitar després de tants anys».

Refugi de la Renaixença. Foto: Francesc Rubí.

«Es podria museïtzar el refugi de la Renaixença per aconseguir que els visitants connectin amb els bombardejos a través de les emocions amb una museografia innovadora»

L'historiador planteja museïtzar el refugi de la Renaixença, un dels més grans i cèntrics de la ciutat, amb forma d'espina de peix, per aconseguir que els visitants connectin amb els bombardejos a través de les emocions, gràcies a l'ús d'elements «estimulants relacionats amb la transmissió de continguts amb una museografia moderna, innovadora i avançada». Exposa que s'hi podrien incloure «muntatges de llum, música, efectes, sonorització, projeccions...». Combinacions espectaculars que traslladin el públic als bombardejos i la situació viscuda durant la guerra civil. Un altre element podria ser visites guiades -teatralitzades o no-, amb plafons audiovisuals al refugi antiaeri. Així doncs, l'espai museïtzat hauria de permetre al visitant descobrir com era l'interior d'un refugi i la por i la incertesa que sentia la població quan arribaven els avions franquistes, amb el so de les sirenes, dels motors i de les bombes. És sabut que durant el franquisme, el refugi de la Renaixença va servir de magatzem per tancar-hi els vehicles que el jutjat embargava.

Segons la regidora de Cultura de l'Ajuntament de Manresa, Anna Crespo, s'estan fent millores al de la Renaixença: «S'hi va posar el comptador de llum que facilita molt poder-hi fer visites i actes». Ara s'han acabat les obres per treure peces de formigó de quan era magatzem i s'ha retirat tot el quitrà vessat fa molts anys, de manera que es recupera tota una ala inutilitzada. També s'hi està habilitant més circulació d'aire per reduir-hi la humitat. «En el 2019, es preveu dibuixar-ne planta i alçats per poder iniciar un estudi per a la rehabilitació, però requereix una inversió important pels problemes de les humitats, que no només venen de filtracions del pati, sinó del freàtic, segons sembla». Amb aquestes intervencions,«tindríem un refugi que es podria utilitzar amb més freqüència que fins ara. No necessàriament per ser un equipament sempre obert a públic, però si molt més sovint».

Pere Gasol destaca que «una de les tasques primordials de la investigació històrica és donar-la a conèixer a tots els segments de la població». Per això «s'ha d'apostar per mostrar a la societat el gran patrimoni cultural que tenim a Manresa». Afegeix que els refugis són ideals per crear-hi centres d'interpretació de patrimoni i tirar-hi endavant una museïtzació d'elements patrimonials «no només per contemplar i entendre els refugis i els bombardejos, sinó també per gaudir de noves vivències suggestives que facin les visites memorables». Per a l'historiado rmanresà, «hauria estat interessant mantenir el de la plaça de Sant Domènec, que juntament amb l'espai de Sant Ignasi, hagués pogut unir la història moderna i contemporània a través del patrimoni cultural al centre de la ciutat».

El primer refugi que es va museïtzar a Catalunya va ser el de l'estació de tren de la Garriga, equipat amb diversos panells informatius, objectes de l'època i un sistema audiovisual. D'altres poblacions han museïtzat refugis antiaeris els darrers anys. Molts d'ells inclouen plafons, elements d'àudio i audiovisuals per conèixer l'evolució del conflicte, la vida quotidiana a la rereguarda republicana i els estralls provocats pels atacs aeris franquistes.

També seria interessant recuperar el refugi dels carrers Circumval·lació i Sol, on falten condicions d'accessibilitat i seguretat. La mina hauria de formar part d'una més que urgent actuació en una de les zones més cèntriques de Manresa, com el parc de Puigterrà, increïblement abandonada. Pel que fa a aquests refugis, Anna Crespo explica que el de la plaça d'Europa es pot visitar puntualment. El de Puigterrà, «per ara, no està previst fer-lo visitable, perquè el risc d'ensorraments és massa elevat i la inversió seria enorme». Argumenta que també han visitat el de la Renfe: « N'hem fet fotos, però la gestió ferroviària no facilita gens que de moment sigui visitable. És una via per acabar d'explorar».

El magatzem de la Reforma

Des de finals del 2014 es va ubicar a la plaça de la Reforma un magatzem que recull importants i autèntiques pedres gòtiques dels claustres del Carme i Sant Domènec, entre d'altres llocs. Es tracta d'un magatzem de més de 1.000 metres quadrats, que guarda més de 700 peces, algunes de gran valor. El director del Museu Comarcal, Francesc Vilà, explica que els actuals capitells del Carme que es conserven a la plaça de la Reforma són gòtics «i provenen de les pilastres interiors de l'església i dels capitells de la portalada d'entrada a l'església». Vilà remarca essencialment dos tipus de capitells: els provinents de columnes quadrolobulades, llisos i sense decoració, i els escairats, sovint trencats, però en bon estat de conservació, amb representacions humanes. «Els de la portalada han resistit més que les pilastres interiors de l'església, que són de pedra sorrenca que no aguanta la intempèrie». Guarden també escuts autèntics de les famílies Cardona o Rajadell.

Al magatzem municipal de la Reforma hi ha escuts de flors i l'escut de la família dels Cardona. A la dreta, l'escut de la família dels rajadell. Foto: Josep Llobet.

Ja fa uns mesos que Francesc Vilà va manifestar la voluntat que l'actual col·lecció d'àbacs i capitells siguin d'exposició pública quan sigui possible. És cert que s'hi ha fet algunes visites durant la Festa Major, aprofitant les possibilitats del programa de la Manresa Desconeguda, o les jornades de Patrimoni per als tècnics, però cal democratitzar la Cultura i prioritzar que la ciutadania pugui accedir lliurement a conèixer el patrimoni de la ciutat. Tal i com ha expressat sovint Vilà, caldria obrir d'una manera estable, uns dies a la setmana, i dinamitzar-ho des del Museu Comarcal amb activitats didàctiques, exposicions de petit format i sovintejades visites escolars.

Àbacs, tros de capitell i ornamentacions vegetals del s.XIV, són algunes de les 700 peces que hi ha al magatzem, procedents del Carme i de Sant Domènec. Foto: Josep Llobet.

Essencialment, el que cal és posar-hi uns horaris de visita. Però, segons Anna Crespo, «no tenim previst que sigui un espai obert en horaris fixos -almenys per ara. Hi ha un projecte d'art i memòria per interpretar els elements que formen part del lapidari, que provenen la majoria de l'enderroc d'esglésies durant la Guerra Civil. El projecte el va encarregar el director del Museu Comarcal, Francesc Vilà, precisament per posar en valor la col·lecció del lapidari, i el va fer Jesús Galdón». Explica, però, que «es va demanar finançament a Memorial Democràtic i ens van respondre que ens havíem de presentar a subvencions de concurrència pública de la Direcció General de Memòria Democràtica que no han sortit». És intenció de la regidora poder iniciar el projecte el 2019, però dependrà de si hi ha finançament extern.

Què en faran dels Panyos?

Si el departament de Cultura de la Generalitat té clar que l'edifici Sant Ignasi en un futur immediat només ha de ser museu, amb un projecte museològic propi, cal buscar una nova ubicació a l'Arxiu Comarcal que algun polític ja s'ha atrevit a dir irònicament que s'hauria de constituir en una nau de Bufalvent. El Centre d'Estudis del Bages s'hi oposa, en considerar que el servei hauria d'estar el més cèntric possible de la ciutat. També bona part dels historiadors i fins i tot Josep Alabern, recentment jubilat de les seves responsabilitats a Aigües de Manresa, entenen que la fàbrica dels Panyos hauria de tenir un paper important, perquè té diverses potencialitats. I una, per exemple, podria ser com a seu del nou arxiu comarcal.

Fàbrica dels Panyos. Foto: Francesc Rubí.

Alguns tècnics han opinat que l'ACA hi té algunes reserves en considerar la zona com a inundable. Però la regidora Anna Crespo és contundent: «L'ACA no hi té res a veure, en aquestes decisions». Reconeix que «fa molts anys que s'hi estan buscant nous usos». L'Arxiu Comarcal d'entrada no aniria allà: «Hi ha converses iniciades amb la Generalitat per ubicar la nova seu al Centre Històric». Segons la regidora, la situació política ha aturat aquestes decisions, però l'Arxiu és en llista d'espera per ser un dels propers arxius comarcals en els quals la Generalitat inverteixi. I conclou: «Els Panyos requereix una inversió enorme i per poder actuar cal saber-ne els nous usos. S'estan fent gestions amb el Ministeri de Cultura per si pogués finançar part de la intervenció, tot i que el moment polític tampoc no és el millor».

Museu i arxiu de la Seu

Un altre dels espais que s'hauria d'oferir o obrir al coneixement ciutadà és bona part de la Seu desconeguda. En primer terme un frontal florentí que alguns van dir que estava en plena restauració, situació que nega rotundament, Ramon Prat, membre de la junta dels Amics de la Seu, que explica que «va venir un equip de Valldoreix a fer-ne fotografies a fons, per tal d'avaluar l'estat del retaule i fins i tot s'havia arribat a fer un pressupost per saber el que costaria restaurar-lo, però les negociacions es van encallar en l'aplicació del 155: Així que va per llarg». Anna Crespo afirma que el departament de Cultura vol portar a terme la restauració en el marc del programa "Temps de Gòtic", tot i que el tema està pendent d'una signatura amb La Caixa, «que ho finançarà, segons ha comentat la Generalitat».

Frontal florentí al Museu de la Seu de Manresa. Foto: Josep Llobet.

Quan estigui, els seus responsables i tècnics hauran de decidir on serà més útil per a tots els visitants, i de moment, tot apunta a la capella de la Mare de Déu de Lourdes. Prat recorda que també al baptisteri es vol col·locar una vitrina que conté restaurat un Crist romànic del segle XII, que van pagar els Amics de la Seu. Però, també podria ser a la Sala Gòtica, avui sala polivalent, o sota el claustre, on encara hi ha espais per poder-hi encabir obres, si es superen els problemes d'humitat, per tal que siguin més accessibles. En aquest sentit està bé que les arquetes de plata dels Cossos Sants hagin passat a la sagristia, en lloc de mantenir-les dalt del Museu, on l'escala de cargol d'accés dificulta arribar-hi o el fa inaccessible per a algunes persones: L'horari -només de 12 a 14 h- també en limita molt els possibles visitants.

Per a Mete Codinach, que s'encarrega de la gestió de l'equipament de la Seu, d'acord amb el rector, mossèn Joan, «els horaris d'accés al Museu són limitats per garantir la seguretat de les peces que hi ha exposades. Tot i així, si algú manifesta el seu interès per visitar l'espai i ho comunica amb antelació, es busca la manera que aquella persona o grup el pugui visitar. A més, en el recorregut de les visites guiades concertades es dona l'opció d'incloure-hi la visita al museu i des de l'equipament també s'ofereixen visites guiades a l'espai el Dia dels Museus o, fa pocs dies, en les visites guiades sobre "Els Favets de Manresa i el seu patrimoni". Ambdós mostren la voluntat i convicció que «s'està treballant en la línia de fer més accessible i visitable el patrimoni de la basílica. Tenim molt present que al museu hi ha peces que, pel seu interès, haurien d'ubicar-se en un espai de més fàcil accés, que fos visitable durant les hores d'obertura de l'equipament».

Interior de l'arxiu de la Seu. Foto: Francesc Rubí.

Però també cal donar a conèixer noves peces de l'Arxiu diocesà, algunes de les quals en qüestió, perquè cal que es dirimeixi definitivament les que pertanyen al Consell de la Ciutat. En aquest sentit, Marc Torras, director de l'Arxiu Comarcal del Bages, recorda que hi ha documentació sobre «el veguer, el batlle i el corregiment». L'Arxiu de la Seu només obre divendres a la tarda, de 4 a 8, però «si hi ha problema per venir dins d'aquest horari, podem mirar si ens posem d'acord d'alguna manera, sempre en funció amb la consulta que es vulgui fer», afirma Abel Rubió Serrat, responsable de l'Arxiu de la Seu de Manresa, que també explica que la institució productora de la

documentació és el Capítol de canonges de la Seu de Manresa. La presència de Codinach i Rubió, tant al Museu com a l'Arxiu és valorada molt positivament pels Amics de la Seu, ja que s'ha assolit que l'Arxiu no estigui desprotegit ni el Museu abandonat i alhora les relacions amb el bisbat de Vic han esdevingut més fluïdes.

Noms dels carrers

Fins a la segona meitat del segle XIX, els carrers es coneixien amb un nom concret per diferents factors. N'hi ha que rebien el nom per algun edifici que hi havia, com els carrers de Sant Miquel, Carme o Sant Domènec, amb les esglésies del mateix nom; el carrer de l'Hospital perquè portava cap a aquest establiment de beneficència... Altres, per un accident geogràfic com el carrer de Sobrerroca, que ressegueix la balcera que el torrent de Sant Ignasi formava sobre el Puigmercadal, el carrer de les Escodines -deformació de codines- o el carrer del Pedregar. El nom també podia tenir relació amb algun element construït, com els carrers de la Canal i Canaleta perquè hi havia un dels canals de la Sèquia de dins la ciutat emmurallada o els carrers de les Barreres; del Pou i Cap del Rec. També les activitats artesanals que s'hi havien establert donaven nom a alguns vials com els carrers dels Corretgers, de la Sabateria, dels Clavetaires, dels Cuireters o la plaça dels Especiers, a tocar de la plaça Major...

Foto: Marc Prat.

El nom també podia designar algú que hi vivia, com el carrer d'Amigant -família noble de la ciutat-; de Galceran Andreu o de Na Bastardes. I algun nom podia fer referència a dos fets concrets, com la plaça de la Plana de l'Om: quan es van enderrocar les muralles es va formar l'eixample i va caldre posar nom als nous vials que s'obrien. La nomenclatura dels nous carrers solia recaure en l'arquitecte municipal i/o l'arxiver. I se solia recórrer a noms de personatges o fets històrics significatius de la vida i història local o nacional. Ignasi Oms i Ponsa va ser l'arquitecte municipal que, seguint l'exemple de Barcelona, va començar a batejar per primera vegada a Manresa els nous carrers que es van formar a l'esquerra del Passeig, amb noms que recordaven la guerra del Francès: plaça de la Independència; de Carrió, del Canonge Muntanyà, del Bruc...

Des d'aquest moment es van anar posant nom als gairebé sis-cents carrers actuals de l'estructura urbana. Però en diverses ciutats i fins i tot pobles petits de Catalunya, sota la placa del nom dels carrer hi apareix una breu referència que ens situa el nom o personatge amb el fet històric, geogràfic o la seva activitat o motiu pel qual se li ha dedicat aquell carrer. A la nostra ciutat, malauradament, només trobem un cas en què hi ha una placa explicativa. Es tracta del carrer de Guimerà, on una placa complementària ens informa que està dedicat al cèlebre escriptor. En alguns casos s'ha afegit al nom un qualificatiu com són els casos del carrer dedicat a l'alcalde Armengou i des de fa poc temps els dels alcaldes Marcet, Martínez, Prunés o Selves; els mossens Jacint Verdaguer, Vall, Vidal, Planas o Farré, o els doctors Esteve, Fleming, Llatjós, Tarrés, Trueta o Masachs -que ens diuen el reconeixement professional però no la professió que exercien-, a més de tots els carrers dedicats a sants.

Foto: Marc Prat.

En altres casos podem deduir que el nom fa referència a algun element que hi havia per aquells rodals com la font del Gat, la font de les Oques, la font dels Panyos, etc. Però qui era Vallcendrera? I Cechinni? i Pilar Cots? Per què se'ls va dedicar un carrer? Quins mèrits van fer? En el primer cas es tracta d'un apotecari que tenia l'establiment en aquest carreró que comunica el carrer de Sant Miquel amb la plaça del Pedregar: En el segon era un advocat manresà propietari de la majoria dels terrenys on té el vial (carrer Barcelona) mentre que Pilar Cots -l'única dona que ha tingut durant anys i panys un carrer a la nostra ciutat sense ser monja o santa- era la filla de Francesc Cots, que va fer construir Casa Caritat i era propietari de la major part dels terrenys de la partida de la Parada, que arribava des de la zona amb què es coneix avui aquest nom fins a l'actual plaça Cots.

Foto: Marc Prat.

I és que sense una breu referència podem imaginar coses que no són. A Manresa tenim el carrer de Casanovas, que comunica el passeig de Pere III amb l'Àngel Guimerà. A qui està dedicat? Al polític Rafael de Casanovas, heroi de la guerra de Successió, o a l'aventurer italià Giacomo Casanova? Doncs ni a un ni a l'altre, ja que el nom recorda l'hisendat barceloní Ildefons de Casanovas, propietari de tots aquests terrenys, que va vendre a l'Ajuntament per obrir el passeig de Pere III i carrers adjacents.

Per això aniria bé que l'Ajuntament anés posant als nous vials una breu referència explicativa i que amb el pas del temps s'anessin canviant la resta de plaques. I també que es donés a conèixer el nomenclàtor dels carrers de Manresa. Valorem moltíssim la iniciativa que ha tingut el veïnat del carrer de Josep Maria Planes de posar en un lloc visible un vinil on s'explica de forma breu qui era aquest personatge. En aquest sentit, el Centre d'Estudis del Bages (CEB) s'ofereix a les associacions de veïns o residents d'un carrer a explicar el significat dels carrers del barri o d'un vial concret. Anna Crespo puntualitza que si actualitzar plaques vol dir posar a sota cada nom les dates i descripció d'aquell nom, «se n'ha parlat moltes vegades però per ara no està previst. Per això, es va dir que es posaria el nomenclàtor al web, per poder-lo difondre i que sigui consultable per a tothom». Admet que «tenim una descripció feta per Francesc Comas el 2009 i revisada el 2017 i des de serveis informàtics s'ha creat una estructura de fitxes per penjar-lo al web, però encara s'està validant i caldrà abocar-hi tota la informació».

Vinil sobre Josep Maria Planes pagat pel veïns del carrer que té dedicat darrere Correus. Foto: Marc Prat.

Plaques

A Manresa trobem una setantena de plaques dedicades a recordar fets històrics o persones que van néixer en un indret determinat. Però, a més, podem trobar-ne dues que són gairebé específiques de la ciutat. Ens referim a les plaques de Sagrats Cors i les de la Unión Manresana, que podem trobar en les façanes d'alguns edificis del centre històric, Escodines i primer tram de l'eixample.

A les façanes d'algunes cases podem veure una placa ovalada d'uns quaranta centímetres amb la figura del Sagrat Cor. Aquesta placa va ser una idea de mossèn Vidal, capellà del Poble Nou. Ell va ser el principal promotor de col·locar a les portes o façanes de les cases la placa amb la figura en baix relleu i la inscripció »Reinaré», amb l'objectiu de fomentar el culte a Jesucrist. La figura de Jesús amb l'exhibició explícita del cor representava un símbol del seu amor humà i diví. Les primeres plaques les va dissenyar l'any 1891 l'escultor manresà Josep Ferrer i les altres van ser fetes el 1902 a partir d'un dibuix del jesuïta Martí Coronas. Els magatzems Jorba oferien les plaques als clients, en aquella època, per cinc pessetes.

Sagrat Cor de la façana de Cal Bosch, al número 52 de la carretera de Vic. Foto: Genís Sáez.

Es van posar en moltes cases i encara avui se'n poden trobar en diferents punts de la ciutat com la plaça Major, Santa Llúcia, Joc de la Pilota, Gispert, Urgell, Escodines, plaça de Sant Bartomeu, Santa Clara o carretera de Vic entre altres. Per les seves dimensions, destaca la de la casa Bosch, de la carretera de Vic, que es troba al balcó superior central de la façana. També al vèrtex del pinyó de la casa Font, davant del teatre Kursaal i el més monumental -en pedra- sota del capcer esglaonat de la Buresa, a la plaça de Sant Domènec. La devoció es va propagar a altres indrets de Catalunya i l'estat espanyol. Els jesuïtes també van fomentar-ho i per això podem trobar aquestes plaques als pobles del voltant de Loiola (Guipúscoa) i en altres del camí ignasià. En un àmbit més particular, trobem plaques religioses a la porta d'entrada de moltes cases o la típica rajola amb la inscripció «Deu vos guard» al rebedor, una mostra de la importància del fet religiós.

Una altra placa que trobem a la façana de moltes cases és metàl·lica, rectangular, de 25,5 x 18,5 cm, de ferro fos o bronze, amb la inscripció «La Unión Manresana», una companyia d'assegurances de primers del segle XX. Aquestes plaques metàl·liques les instal·laven les diferents companyies asseguradores per tal de poder saber, de forma visual i ràpida, quines cases estaven assegurades o no i amb quina companyia. En el centre de la composició figurava en relleu l'escut de la ciutat i als costats dues flamarades. En els costats externs de la placa hi trobem en relleu el text: «Asegurado de incendios», a la part superior, i a l'inferior el nom de la companyia. En algunes cases trobem la placa només amb l'escut de Manresa i el nom La Unión Manresana.

Placa metàl·lica de l'asseguradora La Unión Manresana. Foto: mNACTEC.

L'historiador Jordi Bonvehí, en un treball que està realitzant per a la regidoria de Cultura sobre aquests elements menors del patrimoni urbà n'ha detectat més d'un centenar al Centre Històric, Escodines, Valldaura, Vic i Remei, principalment. Pel bon manteniment cal destacar la placa que es troba a la casa Horta, del carrer de Sant Miquel, al xamfrà amb les antigues escales que portaven a l'església de Sant Miquel, pujant a la dreta, i la del Cor de Sant Josep per la seva ornamentació en forma d'orla. En aquest cas, la regidora Crespo argumenta que «les plaques estan protegides pel Pla Especial Urbanístic de Protecció del Patrimoni (PEUPM) en genèric, però enguany es va encarregar al CEB un Inventari d'elements d'interès arquitectònic, artístic, comercial o decoratiu als carrers del Centre Històric. L'han presentat aquest mes de novembre. La intenció és revisar-lo i incorporar-lo al PEUPM com a annex en la propera modificació que se'n faci.

Expressions manresanes

Com arreu, els manresans i les manresanes fan servir expressions i frases fetes. Malauradament, amb el pas del temps i pels canvis que es produeixen en el llenguatge algunes d'aquestes expressions es fan servir molt poc o s'han perdut totalment. Gairebé ningú fa servir l'expressió »Entre Tot Sants i Manresa» o «Si a Manresa vas, les "pantorrilles" hi deixaràs», que encara s'utilitzaven fa uns vuitanta anys. En el primer cas l'expressió es feia servir per explicar una cosa inversemblant, que era difícil de creure i que es volia considerar com a impossible o falsa. A un quilòmetre de la ciutat en direcció a Calaf hi havia la partida coneguda de molt antic pels Cossos Sants, que popularment s'anomenava Tots Sants per una capella dedicada a tots els sants. Segons la tradició, un dia es va explicar un succés que va córrer per tota la ciutat i ningú ho va posar en dubte malgrat les proporcions fantàstiques de qui ho va explicar. Al cap d'un temps es va saber la veritat, la persona que ho va explicar s'ho havia inventat. I, com que aquesta persona vivia en una caseta entre Tots Sants i Manresa, quan algú explicava alguna cosa dubtosa es deia que devia haver passat «entre Tots Sants i Manresa».

Quant al segon, feia referència al fet que la ciutat és plena de pujades i baixades i els forasters que hi anaven a viure al cap d'un temps perdien les carns i per tant les pantorrilles. Altres expressions fan esment al fet de la mort. Així en alguns casos encara es fa servir la frase feta «anar al canyet», que és general a molts indrets, mentre que altres són pròpies de la nostra ciutat com «passar el pont» o «anar cal Ninus». El canyet era el lloc on es llençaven o enterraven les bèsties mortes. A Manresa el canyet era a la balcera que des de la Catalana va a parar al riu. Des d'aquest punt es llançaven els animals, però a finals del segle XIX, amb el creixement del barri de Valldaura, es va considerar que no era un lloc adequat per anar-hi mantenint el canyet i es va buscar un nou emplaçament. Al final es va traslladar al límit del terme municipal, a prop de la masia Torras de Bages, al costat del camí dels Casals. L'obertura del nou escorxador a principis dels segle XX, a l'actual plaça Bages, va fer que es tanqués aquest punt, si bé l'expressió «anar al

canyet» per designar la mort d'una persona s'ha mantingut fins als nostres dies.

Les altres dues expressions, plenament manresanes, estan relacionades en el punt on es va obrir el cementiri a la segona meitat del segle XIX. Situat a la plana del Pont Nou, per arribar-hi cal passar el pont medieval construït al segle XIV. El fèretre era portat en processó des de l'església fins al cementiri per la carretera de Cardona. A l'alçada del carrer Magnet s'acomiadava el dol i només els familiars i parents més directes l'acompanyaven tot passant el pont fins a la seva tomba. El cementiri es trobava en una plana de secà, amb algunes masies esparses. La més propera era Cal Ninus i d'aquí en va quedar l'expressió «anar a Cal Ninus» quan un es mor.